

ВОДООХОРОННА ЗОНА – природоохорон. територія регульованої госп. діяльності, що встановлена з метою охорони водних об'єктів, навколоводних рослин і тварин та зменшення коливань стоку вздовж річок, морів та навколо водойм.

Осн. водоохорон. заходи охоплюють: а) утворення В. з., прибережних захисних смуг, зон саніт. охорони, смуг відведення, берегових смуг водних шляхів тощо. В. з., зокрема, служать для найбільш сприятливого режиму водних об'єктів; б) обмеження госп. діяльності у прибережних захисних смугах навколо водойм і на островах.

Найпоширенішими природоохорон. територіями є В. з. річок та ін. водойм, що служать для підтримки цих об'єктів у належному стані, для запобігання їх забрудненню, засміченню й вичерпанню і збереження середовища перебування їх фауни і флори. У цих зонах запроваджується специфічний прав. режим користування відповідними землями водних об'єктів. Вони виступають засобом охорони зем. ділянок, що прилягають до цих водних об'єктів, і наразі викликають особл. інтерес, оскільки зазнають постійного вторгнення різних галузей права, сфер господарювання й безпосередньо пов'язані з регулюванням зем., водних та всіх ін. екол. відносин.

ВКУ визначаються поняття «В. з.» й мета утворення останньої. В. з. створюють сприятливий режим водних об'єктів, попереджають їх забруднення, засмічення й вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшують коливання стоків вздовж річок, морів, навколо озер, во-

досховищ та ін. водойм. Землі прибережних захисних смуг і смуг відведення знаходяться саме в межах цих зон. На територіях цих зон підтримується режим упорядкування госп. діяльності, що полягає у встановленні видів як дозволених, так і заборонених видів діяльності.

На розвиток приписів ВКУ 8 трав. 1996 №486 було прийнято постанову КМУ «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них».

На підставі нормат.-техн. документації проектується розміри й межі В. з. Їх проекти розробляються на замовлення фіз. і юрид. осіб, узгоджуються з власниками земель, землекористувачами, Мінприроди України, Держвод-агентством України і тер. органами Держземагентства України, а на території АРК – з органами виконавчої влади АРК з питань екології і природ. ресурсів, водного госп. й зем. ресурсів і затверджуються відповідними місц. органами виконавчої влади або виконавчими комітетами рад.

Будь-яка В. з. має свої межі – внутр. й зовнішню. При цьому перша збігається з мінім. рівнем води у водному об'єкті. Що ж стосується другої, то, як правило, вона прив'язується до наявних контурів сільськогосп. угідь, шляхів, лісосмуг, меж заплав, надзаплавних терас, бровок схилів, балок і ярів і визначається найбільш віддаленою від водного об'єкта лінією та ін.

Існує потреба в установленні зовн. межі щодо окремих територій. Приміром, на землях сільс. населених пунктів, сільськогосп. призначення і ліс. фонду,

на територіях водогосп., лісогосп. і рибогосп. підприємств, а також на землях ін. власників і користувачів ці зони встановлюються з урахуванням зони: а) саніт. охорони джерел питного водопостачання; б) розрахункової для перебудови берегів; в) ліс. насаджень, що найбільше сприяють охороні вод із зовн. межею не менш як 1000 м від урізу меженного (допустимого) рівня води;

г) усіх земель відводу на існуючих меліоративних системах, але не менш як 200 м від бровки каналів чи дамб.

Зовнішні межі В. з. гірських і передгірських річок визначаються з огляду на геоморфологічні й гідрологічні умови, можливі селеві й зсувні явища.

На землях міст і селищ міського типу, як і на прибережній захисній смузі, розмір В. з. встановлюється згідно з існуючими на час визначення цієї зони конкретними умовами забудови, В. з. морів, мор. заток і лиманів, як правило, збігається з прибережною захисною смугою і визначається встановленою шириною не менш як 2000 м від урізу води.

На території цієї зони необхідне дотримання режиму регламентованої госп. діяльності, якому притаманне встановлення певних заборон, обмежень тощо, як-то: використання стійких і сильнодіючих пестицидів; розміщення кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації, скидання неочищених стічних вод за допомогою балок, кар'єрів, струмків та ін.

У межах В. з. прибережні захисні смуги можуть служити для здійснення госп. діяльності за умови обов'язкового додержання вимог, передбачених відповідними статтями ВКУ.

В окремих випадках у таких зонах може провадитися добування піску і гравію за межами земель водного фонду виключно обов'язково на сухій частині заплави, у праруслах річок з обов'язковим погодженням з обласними, Київ., Севастопольською міськими держ. адміністраціями, органом виконавчої влади АРК з питань охорони навколишнього природ. середовища, центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику у сфері розвитку водного госп-ва, та центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику у сфері геол. вивчення та рац. використання надр. Ці ресурси видобуваються на підставі дозволів, які видаються в законодавчо визначеному порядку.

Вжиття водоохорон. та ін. заходів з регулювання В. з. (за винятком земель водного фонду) чинним зак. покладається на виконавчі комітети Рад, на підприємства сільськогосп., водогосп. й рибогосп., а також на землевласників і землекористувачів.

Виконавчими комітетами сільс., селищних, міських рад і центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику із здійснення держ. нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природ. середовища, рац. використання, відтворення і охорони природ. ресурсів здійснюється контроль за створенням В. з. і прибережних захисних смуг, за додержанням режиму використання їх територій.

Для визначення меж таких зон беруться до уваги: рельєф місцевості, затоплення й підтоплення берега, конструкції його інженерного захисту, інтенсивність берегоруйнування, призна-

чення земель, що входять до складу В. з. З огляду на те, що ліси виконують вагомую водоохорон. функцію, межі їх В. з. не окреслюються. У межах останніх знаходяться землі прибережних захисних смуг і смуги відведення з особл. режимом їх використання відповідно до ст. 88–91 ВКУ. Виникає необхідність аналізу особливостей прав. регулювання в цій сфері. Прибережна захисна смуга становить частину В. з. певної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій закріплено більш суворий режим госп. діяльності порівняно з рештою її території (ст. 1 ВКУ). Захисні смуги встановлюються з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення, засмічення і для збереження їх водності. Місце розташування й ширина прибережних захисних смуг визначаються водним зак-вом. Такі смуги розміщуються по обох берегах річок і навколо водойм вздовж урізу води (в меженний період). Їх ширина залежить насамперед від виду водних об'єктів. Окрім того, для деяких їх видів (напр. річок), цей параметр прямо відповідає такій характеристиці вказаних водних об'єктів, як водозабірна площа басейну річок. Установлення прибережних захисних смуг у межах уже існуючих населених пунктів провадиться обов'язково з огляду на конкретні умови, що склалися на відповідній території.

Існує потреба у беззаперечному додержанні прав. норм про В. з. та їх прибережні захисні смуги. Рішення про виділення В. з. і їх прибережних захисних смуг не приймаються, а прийняті не реалізуються, доволі часто режими цих зон і смуг порушуються. Сьогодні

спостерігається активне будівництво котеджів прямо на берегах приміських водойм, водотоків і навіть питних водосховищ, а для деяких господарників, сільськогосп. угіддя, розорані до урізу води, є предметом особл. гордощів. Ці протиправні дії спричиняють екол. шкоду довкіллю, хоча чинним зак-вом вони заборонені.

Лит.: Сиваков Д. О. Водное право. М., 2007; Боголюбов С. А. Актуальные проблемы экологического права. М., 2011.

А. К. Соколова.